

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:5 – Sayı:17 - Ağustos 2021

koynunda büyüdük

**RESUL KÖSE, 1939 ERZİNCAN DEPREMİ: KAYIPLAR, ÇEVRE
VİLAYETLERE ETKİLERİ, YURT İÇİ VE YURT DIŞINDAN
YAPILAN YARDIMLAR, LİBRA YAYINCILIK, İSTANBUL, 2021,
s. 310**

DOI: 10.33404/anasay.952911

Çalışma Türü: Kitap Tanıtımı/ Book Reviews¹

Abdussamed GEÇER*

Erzincan Depremi Anadolu coğrafyasında meydana gelen en büyük depremlerden biridir. Ayrıca, neden olduğu maddi ve manevi etkiler bakımından Cumhuriyet döneminin en önemli hadiseleri arasında yer almaktadır. Depremın kış mevsiminin ortasında, ekonomik problemlerin yaşandığı ve İkinci Dünya Savaşı'ndan kaynaklanan siyasi ve askerî risklerin bulunduğu bir dönemde meydana gelmesi halkın ve kamu kurumlarının deprem karşısında zor durumda kalmasına neden oldu. Sivas, Tokat, Giresun, Amasya, Ordu, Gümüşhane, Samsun, Trabzon, Yozgat, Tunceli ve Malatya illerinin de etkilendiği depremde toplamda otuz binin üzerine insan hayatını kaybetti. Erzincan depremi, halkın yaşadığı zorlukları, binaların depreme karşı yetersizliğini, doğal bir afet karşısında devlet kurumları ve halk arasındaki etkileşimi yansıtan tarihî bir hadise olarak önemli bir yere sahiptir.

1- Makale Geliş Tarihi: 15. 06. 2021 Makale Kabul Tarihi: 12. 08. 2021

* Öğretim Görevlisi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, abdussamed.gecer@sbu.edu.tr, **ORCID ID** <https://orcid.org/0000-0001-5706-5911>

Resul Köse tarafından hazırlanan bu çalışma, 27 Aralık 1939 tarihli Erzincan Depreminin yarattığı maddi ve manevi tahribatı, depremzedeler için yurt içinden ve yurt dışından yapılan yardımları ve depremin çevre şehirlere etkilerini incelemektedir.

Çalışma, giriş ve sonuç bölümleri hariç olmak üzere toplam iki bölümden oluşmaktadır. Erzincan Depremi hakkındaki teknik bilgilerin aktarıldığı giriş bölümünün ardından “1939 Erzincan Depremi ve Verdiği Zararlar” başlıklı birinci bölümde depremin Erzincan ve çevre illerde yarattığı tahribat, depremin ardından alınan tedbirler, depremin basındaki yansımaları, kış şartlarının yarattığı zorluklar ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü başta olmak üzere devletin ileri gelen isimlerinin deprem bölgesine gerçekleştirdiği ziyaretler ele alınmaktadır. Bu bölüm dahilinde depremin boyutu, hükümetin deprem bölgesi ile kurduğu iletişim, ilk günden itibaren mecliste depremle ilgili yapılan görüşmeler ve hükümetin mesajları ayrıntılarıyla aktarılmıştır. Depremle ilgili basında yapılan haberler, gazete manşetleri ve çeşitli görseller okuyucuyla paylaşılmıştır. Ayrıca kış şartları altında bölgeye ulaşma konusunda yaşanan zorluklara, halkın İsmet İnönü ve diğer devlet adamlarıyla kurduğu temaslara, depremin halkta yarattığı duygusal tahribata ve deprem neticesinde Erzincan’da meydana gelen maddi zararlara değinilmiştir. Dönemin gazetelerinde yer alan fotoğraflar, depremin yarattığı maddi ve manevi tahribatı gözler önüne sermek amacıyla bölüm içerisinde sıklıkla kullanılmıştır. Son olarak depremden etkilenen çevre illerin durumları hakkında bilgiler verilerek Erzincan Depreminin verdiği zararlar tüm boyutlarıyla ortaya konmuştur.

Yazarın ulaştığı belgelere göre, deprem haberi Ankara’da duyulur duyulmaz ilgili bakanlıklar ve müfettişlikler harekete geçerek alınması gereken tedbirleri deprem bölgesindeki görevlilere iletmiştir. Ayrıca meclis derhal toplanarak depremle ilgili değerlendirmelerde bulunulmuş, deprem bölgesinin acil ihtiyaçlarının karşılanması ve alınması gereken tedbirler milletvekilleri tarafından dile getirilmiştir. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Erzincan Valisi’ne telgraf çekerek üzüntülerini bildirmiş ve deprem bölgesine hareket etmiştir. Başbakan Refik Saydam tarafından çevre illere talimatlar verilerek, deprem bölgesine yapılacak yardımlar organize edilmeye çalışılmıştır.

Basın organları da ilk günden itibaren depremle ilgili yayınlara ağırlık vermişlerdir. Gazetelerde depremin etki alanını ve depremin neden olduğu yıkımı ortaya koyan çeşitli görsellerle okuyucu bilgilendirilmiştir. Depremin

etkisi, ilk anda alınan tedbirler ve yardımla ilgili organizasyonlar gazetelerde geniş biçimde yer almıştır. Bilhassa deprem bölgesine giden gazetecilerin aktardıkları bilgiler, depremin yıkıcı etkisini ve halkın deprem karşısında nasıl bir tavır sergilediğini ortaya koymuştur.

Mevsim normallerinin altında seyreden sıcaklık değerleri, yoğun kış şartlarının yıkıcı etkisini artırarak kurtarma çalışmalarını aksatmıştır. Bu nedenle bazı bölgelere günlerce herhangi bir yardım götürülememiş, birçok insanın barınma sorununa çözüm bulunamamıştır. Yoğun kış şartları nedeniyle deprem bölgesine hareket eden devlet yetkilileri günlerce süren yolculuk neticesinde Erzincan'a ulaşabilmiştir. Ulaşım ile ilgili yaşanan olumsuzluklar, yaralıların çevre illere gönderilmesi sürecini olumsuz yönde etkilemiş, çevre illerden gelen yardımların Erzincan'a ulaşmasını geciktirmiştir.

31 Aralık günü Erzincan'a ulaşabilen bakanların Ankara'ya gönderdikleri raporlar depremin neden olduğu yıkımı daha ayrıntılı biçimde ortaya koymuştur. Aynı gün şehre gelen İnönü alınan tedbirleri incelemiş, şehri dolaşmış ve halkla diyalog kurmuştur. Gazetelerde İnönü'nün halkın dertlerini dinleyerek depremezdelele yakından ilgilendiği ve onlarla ağladığı bilgileri kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Yaralıların çevre şehirlerde tedavi edilmeleri adına alınan kararın ardından tedaviye ihtiyaç duyan depremezdelele Sivas, Malatya, Elazığ, Erzurum, Kayseri, Diyarbakır, Ankara ve İstanbul'a gönderilmiştir. Ancak hasta ve yaralıların sevkியatında kış şartları büyük zorluklara neden olmuştur. Yaralıların dışında, Erzincan'da barınma olanakları kalmayan, kış şartları altında geçici olarak çadırlarda konaklaması mümkün olmayan depremezdelele uygun illere gönderilmesi gündeme getirilmiş, bilhassa Hatay en uygun il olarak öne çıkmıştır. Netice itibariyle birçok depremezdelele Adana, Malatya, Kayseri ve Konya gibi şehirlere gönderilmiştir.

Deprem her ne kadar "Erzincan Depremi" olarak isimlendirilse de Erzincan'da 15 binden fazla insan hayatını kaybederken, çevre illerde de bir o kadar insan yaşamını yitirmiştir. Özellikle Sivas, Tokat ve Giresun en fazla kaybın yaşandığı iller arasında başı çekmektedir. Tespitlere göre Sivas'ta 7500 kişi, Tokat'ta 6800 kişi, Giresun'da 1400 kişi yaşamını yitirmiştir. Depremin ardından, tıpkı Erzincan'da olduğu gibi bu illerde de kısa sürede tedbirler alınmaya çalışılmış ancak kış koşulları ve ulaşım altyapısındaki eksiklikler bu illerdeki tahribatın artmasına neden olmuştur.

“Depremzedelere Yapılan Yardımlar” başlıklı ikinci bölümde ise depremzedeler için yurt içinden ve yurt dışından gönderilen yardımlar ele alınmıştır. Bu bölümde depremzedelerin yaralarının giderilmesi için depremin hemen ardından komşu illerden ve daha sonra diğer illerden gelen yardımlar ile kamu kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin ve milletvekillerinin yaptıkları yardımlar ayrıntılarıyla aktarılmıştır. Birinci bölümde olduğu gibi yardımlarla ilgili çeşitli görsellere ve oldukça ayrıntılı tablolara yer verilerek yapılan yardımların boyutları ortaya konmuştur. Bölüm içerisinde diğer bir başlık altında yurt dışından gelen yardımlara yer verilmiştir. Söz konusu başlık altında depremle ilgili taziye mesajları, uluslararası kuruluşlardan ve İngiltere başta olmak üzere çeşitli ülkelerden gelen yardımlar ayrıntıları ile aktarılmıştır. Ayrıca komşu ülkeler tarafından depremin ardından yayınlanan destek mesajlarına, yapılan yardımlara ve buna paralel olarak gelişen iyi komşuluk ilişkilerine değinilmesi, depremin diplomatik alandaki etkilerinin ortaya konulması bakımından oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu meselelerin dışında Milli Yardım Komitesi’nin topladığı yardımlar, depremin yaralarının ortadan kaldırılması için alınan kalıcı tedbirler, depreme dair yazılan ağıtlar ve depremle ilgili ilgi çekici anekdotlar, eserin değindiği konular arasında yer almaktadır. Eserin son kısmında ele alınan bu konular, Erzincan depreminin tüm yönleriyle ortaya konulması açısından tamamlayıcı nitelikte olmuştur.

Erzincan’a diğer illerden gönderilen ilk yardımlar Erzurum, Elâzığ, Malatya, Tunceli ve Sivas’tan gelmiştir. Bu şehirlerdeki kamu kurumları ve halk, depremin ardından mümkün olan en kısa süre içerisinde Erzincan’a yardım ulaştırmaya çalışmıştır. Örneğin Erzurum Valisi’nin liderliğinde belediye başkanı, Ticaret Odası başkanı ve Sıhhat Müdürü’nden oluşan bir yardım komisyonu kurulmuştur. Komisyonun çalışmaları neticesinde depremin hemen ardından önemli miktarda yardım Erzincan’a gönderilmiştir.

Diğer yandan, Meclis Başkanı başkanlığında kurulan Milli Yardım Komitesi’ne yapılan yardımlar Kızılay aracılığıyla deprem bölgesine gönderilmiş, illere gönderilen beyannameler neticesinde birçok yardım komisyonu kurularak Erzincan’a yardım edilmiştir. Basına yansıyan haberlere göre halk yardım konusunda büyük gayret göstermiştir. Halkın bu konudaki çabaları yazar tarafından şu cümlelerle ifade edilmektedir:

“Bu seferberlik çağrısına Türk halkı millet olmanın bilinciyle öylesine karşılık vermişti ki adeta birbirleriyle yarışarcasına yapılan yardımlar dost-düş-

man herkesin takdirini kazanmıştı. Türk halkının neredeyse tamamı bu hamiyet karşısında memleketin doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine, kadınından erkeğine, yedisinden yetmişine, etnik kökeni, dini ne olursa olsun hepsi adeta destan yazıyordu. İzmir’de terzi kalfası Nihat nişan yüzüğünü, Samsun’daki Abdullah adındaki terzi, dükkanında bulunan yün hırkaların hepsini verdikten başka omuzundaki ceketi de çıkarıp veriyordu.” (Köse, 2021, s. 169)

Halkın yanı sıra askerlerin, mahkumların, Diyanet İşleri’nin, milletvekillerinin ve üniversitelerin depremde yaptığı yardımlar dikkat çekicidir. Bölgedeki askeri birlikler güvenliğin sağlanması, enkaz altında kalanların kurtarılması ve seyyar fırınlarda ekmek üretilmesi gibi önemli vazifeler üstlenmiştir. Daha sonraki günlerde Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak bölgeye giderek incelemelerde bulunmuştur.

Hapishanenin duvarı yıkılmasına rağmen kaçmayan mahkumlar, hapishane müdürünün yönlendirmesiyle kurtarma çalışmalarına katılmışlar, Kızılay’ın ve seyyar hastanenin çalışmalarına destek vermişlerdir. Erbaa’da da mahkûmlar savcının inisiyatifi ile hapishaneden çıkarılarak kurtarma faaliyetlerine katılmıştır. Mahkûmların felaket sürecinde yaptığı yardımlar göz önüne alınarak iki yüzden fazla mahkûmun mahkûmiyet sürelerinde beşte dört indirime gidilmiş ve para cezaları affedilmiştir.

Diyanet İşleri’nin yaptığı çağrılar neticesinde Cuma namazlarından sonra toplanan yardımlar Kızılay’a gönderilmiş, depremde vefat edenler için Süleymaniye’de mevlit okutulmuştur.

Milletvekilleri de sorumluluk üstlenerek deprem bölgesine yardımda bulunmuştur. Örneğin mesleği doktorluk ve eczacılık olan milletvekilleri deprem bölgesine giderek çalışmalara katılmış, mecliste milletvekillerinin maddi olarak depremzedelere yardımda bulunması kararı alınmıştır.

Üniversite öğrencileri depremin hemen ardından Mili Yardım Komitesi’nin kendilerine vereceği her vazifeyi yerine getireceklerini beyan ederek çeşitli yardım kampanyaları başlatmıştır.

Bunların dışında depremzedelere yardım etmek amacıyla çeşitli spor ve sanat etkinlikleri düzenlenmiştir. Dönemin önemli isimleri tarafından konserler verilmiş, bu etkinliklere yurt dışından sanatçılar getirilmiş, sinemacılar tarafından deprem bölgesi filme alınarak sinema salonlarında halka gösterilmiştir. Diğer yandan, İstanbul, Ankara ve Adana’da futbol ve güreş turnuvaları düzenlenmiştir.

Erzincan Depremi'nin ardından birçok ülke ve uluslararası kuruluştan taziye mesajı ve maddi yardım gönderilmiştir. Bu çerçevede Kızılay ile Kızılhaç arasında görüşmeler gerçekleştirilmiş, hangi konularda ne gibi yardımlarda bulunulabileceği istişare edilmiştir. Milletler Cemiyeti'nden de önemli miktarda tıbbi malzeme Türkiye'ye gönderilerek deprem bölgesine ulaştırılmıştır.

Yardım konusunda en fazla gayret gösteren ülkelerden biri İngiltere'dir. İngiltere'nin bu tutumunun oluşmasında, 1939 yılının Ekim ayında İngiltere, Fransa ve Türkiye arasında imzalanan ittifak antlaşmasının önemli etkisi vardır. Depremi hemen ardından İngiltere Hükûmeti 25 bin sterlin tutarında bir yardımda bulunmuş, Mısır'daki İngiliz askeri kuvvetleri tarafından 20 adet askeri çadır Türkiye'ye gönderilmiştir. Ayrıca yine 25 bin sterlin tutarında tıbbi malzeme Türkiye'ye teslim edilmiştir.

İngiltere'nin haricinde, Fransa ve Yunanistan'dan ciddi miktarda yardım gönderilmiştir. Yunanistan tarafından depremin hemen ertesinde 10 bin liralık ilaç gönderimi kararı alınmış, Yunan Kızılhaç'ı deprem bölgesine sağlık ekibi göndermeye hazır olduklarını bildirmiştir. Benzer bir şekilde Yunan basınında sıklıkla Türkiye'ye yönelik destek yayınları yapılmış, kraliyet, hükümet ve birçok kurum ve kuruluş tarafından başlatılan kampanyalar ile Türkiye'ye önemli miktarda yardım gönderilmiştir. İngiltere ve Yunanistan'ın yardımları dışında Türkiye'ye komşu ülkelerden ve dünyanın birçok ülkesinden önemli miktarda yardım gelmiştir.

Eserin sonuç bölümünde çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Yazara göre depremin gerçekleştiği saat ve içinde bulunulan mevsim can kayıplarının artmasına neden olmuştur. Bunun yanında, kış şartları ve demir yolu hatlarının deprem nedeniyle tahrip olması, deprem bölgesine ulaşılmasını ciddi manada zorlaştırmış ve depremden sağ olarak kurtulanlar için kurtarma çalışmalarının zamanında başlatılamaması can kayıplarının artmasına neden olmuştur. Depremi ardından hükümet, ikliminin uygun olması dolayısıyla depremedeleri Hatay'a yerleştirmek istese de çevre illerde yaşayan halk talepte bulunarak depremden etkilenenleri kendi evlerinde misafir etmek istemiştir. Deprem en çok zararı Erzincan'a verse de çevre illerde de ciddi oranda mal ve can kaybı yaşanmıştır.

Yine yazara göre hükümet, tüm kurumları harekete geçirerek depremin yaralarını sarmaya çalışmıştır. Böylece çevre illerdeki devlet kurumları ve halk derhal deprem bölgesine giderek çalışmalara katılmıştır. Bu yardımlar sayesinde

daha fazla can kaybının yaşanması engellenmiştir. Ayrıca kısa süre içerisinde büyük miktarlarda aynı ve nakdi yardım toplanmış ve deprem bölgesine gönderilmiştir. Kamu görevlileri içerisinde özellikle sağlık görevlileri ile askerler depremzedelere yardım konusunda büyük fedakarlıklar göstermiştir. Bunların haricinde öğrenciler, akademisyenler ve milletvekilleri de yardım çalışmalarına katılmıştır. Diğer yandan yazar, yurt dışından gelen yardımlar arasında İngiltere ve Yunanistan'dan gelenlerin oranına dikkat çekmekle birlikte birçok ülkeden de yardım geldiğini belirterek yaşanan felaket karşısında diğer ülkelerin kayıtsız kalmadığına işaret etmektedir.

Eserde T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgeler ile *Ayın Tarihi*, *Resmî Gazete*, *TBMM Tutanak Dergisi*, *TBMM Zabıt Ceridesi* gibi resmi yayınlar temel kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca, dönemin önde gelen gazeteleri ve dergileri ayrıntılı şekilde incelenerek konunun farklı yönlerine ve konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Yine söz konusu süreli yayınlardan elde edilen görsellerin eser içerisinde kullanılması, konunun detaylandırılması ve konunun tarihi boyutlarının ön plana çıkarılması bakımından esere önemli katkıda bulunmuştur. Diğer yandan, hatıratlardan ve araştırma eserlerinden elde edilen bilgi ve değerlendirmeler esere derinlik katmıştır.

Sonuç olarak eserin, depremin sosyal, siyasal ve ekonomik etkileri, halkta yarattığı maddi ve manevi tahribat, afet sırasında kamu kurumlarının halkla kurduğu iletişim gibi birçok başlıkta sunduğu veriler sayesinde, doğal afetlerin çeşitli sonuçları üzerinde çalışan araştırmacılar ve genel okuyucu için yol gösterici bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir.

Arda ARIKAN

FELİCİA HEMANS VE JAMES CLARENCE MANGAN'IN ŞİİRLERİNDE ABBASI DÖNEMİ VE BERMEKİLER

Fatih ÇELİK

ALTAY TÜRKÇESİ AĞIZLARI

Şarika BERBER

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA ERMENİ İSYANLARI VE İSYANLARIN SİVAS ÖRNEĞİNDE ANADOLU COĞRAFYASINA ETKİSİ

Levent Efe ARLI

İHSAN OKTAY ANAR'IN ROMANLARINA SANAT TARİHİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ

Eda TEKİN - Genç Osman İLHAN

ÇİZGİ ROMANLARIN YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Zabihullah DASHTİ

ZAHİR ŞAH DÖNEMİ AFGANİSTAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ(1933-1973)

Bertuğ SAKIN - Çisem GÖÇMEN ÇETİNER - Reyyan AÇAOĞLU-ÖZDEMİR

YAPAY ZEKÂDA DİL, BİLİNÇ VE SUÇ OLGUSU

Mustafa YILMAZ

KOVID-19 PANDEMİSİNİN TÜRKİYE'DEKİ KENTSEL YOKSULLUĞA ETKİLERİ

Hüseyin KAZAN - Aslı YÜKSELEN

GAZETELERİN BİRİNCİ SAYFALARININ TASARIM İLKELERİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Nimet SÖNMEZ OKULMUŞ

PERS YÖNETİM MEKANİZMASI VE MÖ. VI- IV. YÜZYILLARI ARASI DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

Burak YILDIRIM

ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATINDA ANTROPOMORFİK YAKLAŞIMLAR

M. Akif KORKMAZ

KADIN TOPLAYICILIK KÜLTÜRÜ VE BULANCAK PAZARINDA KÖYLÜ KADINLARIN DOĞAL ÜRÜNLERİ

Ayten DOĞAN KESKİN

ÇOCUK HASTANELERİNDE KİTAPLARIN KULLANIMI

Abdussamed GEÇER

RESUL KÖSE, 1939 ERZİNCAN DEPREMİ: KAYIPLAR, ÇEVRE VİLAYETLERE ETKİLERİ, YURT İÇİ VE YURT DIŞINDAN YAPILAN YARDIMLAR, LİBRA YAYINCILIK, İSTANBUL, 2021, s. 310

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

